

Bloc 1

El Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida

1. Marc legal

Les actuacions en matèria de paisatge de la Generalitat de Catalunya s'inscriuen en el marc de la nova política territorial impulsada pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques, la qual s'orienta a promoure un desenvolupament econòmic i social del país que sigui compatible amb l'equilibri territorial i amb la millora de la qualitat dels paisatges del nostre país.

La nova política territorial es fonamenta en tres pilars bàsics: el reconeixement de les potencialitats i la diversitat paisatgística del territori català, d'alguns dels processos que ha sofert el territori durant les darreres dècades i que en deterioren els valors paisatgístics i la qualitat de vida de la població, i el foment del caràcter integrat de les activitats en el territori, per tal que el paisatge n'esdevingui un element clau en el disseny i desenvolupament.

La nova política territorial de Catalunya s'expressa a través d'un seguit d'iniciatives ambiciosos en els àmbits del planejament territorial (Programa de Planejament Territorial), del planejament urbanístic (plans directors urbanístics) i de les polítiques específiques (programes d'actuació en matèries de sòl, d'infraestructures i mobilitat, de rehabilitació urbana i d'arquitectura i paisatge).

La Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge, aprovada l'any 2005, significa el reconeixement jurídic del paisatge, i estableix el marc normatiu de les polítiques i les actuacions en matèria de paisatge. La Llei adopta els principis del Conveni europeu del paisatge, promogut amb la intenció de comprometre els països europeus a valorar la diversitat paisatgística europea i a integrar progressivament el paisatge en les polítiques públiques.

D'acord amb el Conveni europeu del paisatge, la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge defineix el paisatge com qualsevol part del territori, tal com la població la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals o humans i de llurs interrelacions. L'objectiu principal de la Llei és el reconeixement, la protecció, la gestió i l'ordenació del paisatge, a fi de preservar-ne els valors naturals, patrimonials, culturals, socials i econòmics en un marc de desenvolupament sostenible. D'acord amb aquesta finalitat, la Llei impulsa la plena integració del paisatge en el planejament, en les polítiques d'ordenació territorial i urbanística i en les polítiques sectorials que incideixen directament o indirecta en l'evolució dels paisatges.

La Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge es dota de tres instruments principals per assolir els seus objectius: els catàlegs del paisatge, les directrius del paisatge i les cartes del paisatge. Els catàlegs del paisatge, inspirats en l'articulat del Conveni europeu del paisatge, són documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia de paisatges de cadascun dels set àmbits territorials de Catalunya, n'expliciten els valors i l'estat i estableixen uns objectius de qualitat paisatgística per a cadascuna de les unitats de paisatge prèviament determinades.

C. Identificació i qualificació. *Amb la participació activa de les parts interessades, de conformitat amb l'article 5.c i amb vistes a aprofundir en el coneixement dels seus paisatges, cada part es compromet:*

- a identificar els seus propis paisatges amb tot el seu territori;
- a analitzar les seves característiques i les seves forces i pressions que els transformen;
- a prendre nota de les transformacions;
- a qualificar els paisatges així definits, tenint en compte els valors particulars que li atribueixen les parts i la població interessades.

D. Objectius de qualitat paisatgística. *Cada part es compromet a definir els objectius de qualitat paisatgística pels paisatges identificats i qualificats, prèvia consulta al públic, de conformitat amb l'article 5.c.*

Apartats c) i d) de l'article 6 del Conveni europeu del paisatge, base per a la creació dels catàlegs de paisatge de Catalunya

Les directrius del paisatge, per la seva banda, són el conjunt de normes i recomanacions que, per tal d'assolir els objectius de qualitat establerts en els catàlegs, s'incorporen normativament al planejament territorial i es tenen presents en les actuacions amb incidència sobre el paisatge.

La Llei ha estat desenvolupada reglamentàriament mitjançant el Decret 343/2006, de 19 de setembre, el qual detalla el contingut, les funcions i els procediments d'aprovació dels catàlegs de paisatge i de les directrius de paisatge.

Elaboració i aprovació dels catàlegs de paisatge

La Llei del paisatge assigna a l'Observatori del Paisatge de Catalunya, entitat de suport a la Generalitat de Catalunya en les qüestions relatives al paisatge, la tasca d'elaborar els catàlegs del paisatge i d'observar l'evolució dels paisatges de Catalunya.

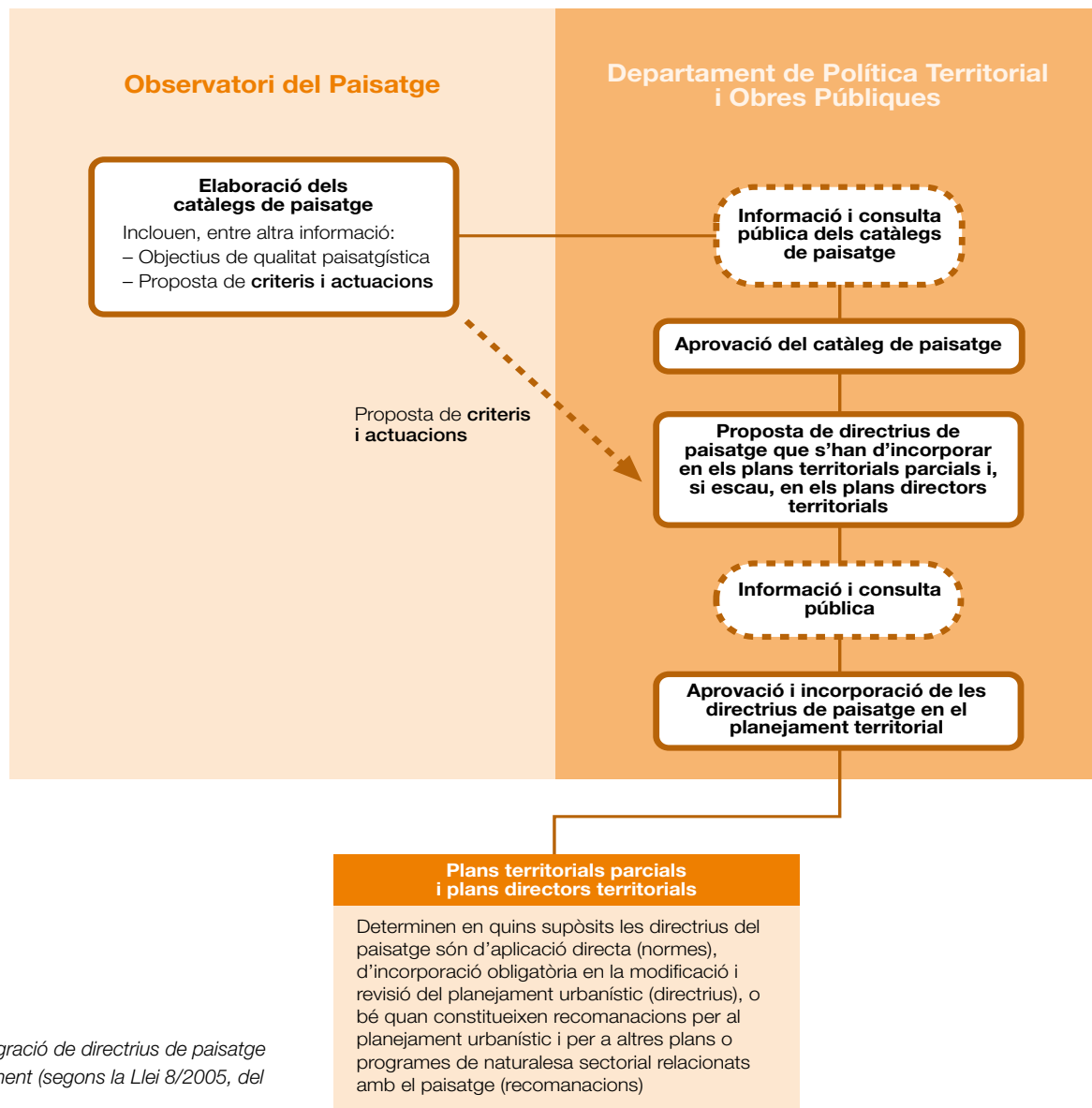
Per la seva banda, el Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística, estableix que els catàlegs del paisatge han de ser aprovats amb caràcter previ per la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge i han de ser sotmesos a un termini d'informació pública d'un mes, mitjançant un anunci publicat al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya i en un diari de difusió habitual en el territori objecte del catàleg del paisatge. De manera simultània al tràmit d'informació pública, s'obre un període de consulta als ens locals i a les organitzacions econòmiques i socials concernides. Els escrits presentats en el tràmit d'informació pública i consulta han de ser objecte de valoració per la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge que ha de donar resposta escrita i raonada a les al·legacions presentades, i si escau, introduir en el

document els suggeriments, propostes i observacions corresponents i ha de formular una proposta d'aprovació del catàleg del paisatge. L'acord d'aprovació del catàleg correspon al conseller o consellera de Política Territorial i Obres Públiques i ha de ser publicat al DOGC.

Elaboració i aprovació de les directrius de paisatge

La Llei del paisatge estableix que les directrius del paisatge són les determinacions que, basant-se en els catàlegs del paisatge, precisen i incorporen normativament les propostes d'objectius de qualitat paisatgística en els plans territorials parcials o en els plans directors territorials. Correspon al Departament de Política Territorial i Obres Públiques elaborar la proposta de directrius del paisatge.

Diu la mateixa Llei que els plans territorials parcials i els plans directors territorials determinen els supòsits en els quals les directrius són d'aplicació directa, els supòsits en els quals són d'incorporació obligatòria quan es produeixi la modificació o la revisió del planejament urbanístic i els supòsits en els quals les actuacions requereixen un informe preceptiu de l'òrgan competent en matèria de paisatge. Els plans territorials parcials i els plans directors territorials també poden determinar quan les directrius del paisatge són recomanacions per al planejament urbanístic, per a les cartes del paisatge i per a altres plans o programes derivats de les polítiques sectorials que afectin el paisatge. En aquest darrer supòsit, els plans o els programes que s'aprovin han d'ésser congruents amb les recomanacions de les directrius del paisatge.

Procés d'integració de directrius de paisatge en el planejament (segons la Llei 8/2005, del paisatge)

El Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgístics, estableix que en el supòsit de plans territorials parcials i plans directors territorials elaborats pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques, el contingut de les directrius s'ha d'incorporar en el projecte del pla abans de la seva aprovació inicial. La seva tramitació s'integra en la dels esmentats plans, d'acord amb el Decret 142/2005, de 12 de juliol, d'aprovació del reglament pel qual es regula el procediment d'elaboració, tramitació i aprovació dels plans territorials parcials, o bé, si afecta l'àmbit metropolità, amb el Decret 177/1987, de 19 de maig, pel qual es despleguen la planificació i la coordinació d'àmbit regional previstes a la Llei 7/1987. El mateix Decret estableix que les directrius han d'incloure un procés de participació.

En el supòsit que es tracti de planejament territorial que es formula a iniciativa dels ens locals, el procediment per a l'aprovació i incorporació de les directrius s'ha de desenvolupar de la forma següent:

- a) Una vegada elaborada la proposta de les directrius del paisatge, el Departament de Política Territorial i Obres Públiques ha de donar audiència als departaments de la Generalitat i als ens locals el territori del quals estigui afectat per la proposta, així com a les entitats interessades. De manera simultània, la proposta s'ha de sotmetre a informació pública durant un mes.
- b) Un cop transcorregut el termini esmentat, s'han de valorar els escrits presentats i, si escau, s'han d'introduir les modificacions a la proposta de directrius del paisatge, que ha de ser aprovada pel conseller o consellera de Política Territorial i Obres Públiques.
- c) La incorporació de les directrius de paisatge al pla es durà a terme en el tràmit d'informe del Departament de Política Territorial i Obres Públiques i consultes als ens locals, de l'article 15 del Decret 142/2005, de 12 de juliol.

Revisió dels catàlegs de paisatge i de les directrius del paisatge

El Decret 343/2006 estableix que les directrius de paisatge es revisaran conjuntament amb la planificació territorial de la que formen part, d'acord amb el que estableix el Decret 142/2005, de 12 de juliol, d'aprovació del reglament pel qual es regula el procediment d'elaboració, tramitació i aprovació dels plans territorials parcials. Per la seva banda, el mateix Decret estableix que els catàlegs es revisaran sempre que les transformacions del paisatge ho facin convenient i sempre que, amb motiu de la revisió o adaptació dels plans territorials parcials, s'hagin d'elaborar noves directrius de paisatge.

2. Els catàlegs de paisatge de Catalunya

Els catàlegs de paisatge, creats per la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge (vegeu el capítol 1 d'aquest bloc), són un nou instrument per a protegir, gestionar i ordenar el paisatge a Catalunya, i estan concebuts principalment com a eines de suport a la planificació territorial. Alhora, però, són molt útils en el desenvolupament d'altres polítiques i estratègies de caràcter sectorial lligades al paisatge (conservació de la natura, agricultura, indústria, infraestructures de transport, cultura i turisme), així com a la sensibilització de la societat catalana en matèria de paisatge i dels valors ambientals, culturals i estètics.

Què són els catàlegs de paisatge?

L'article 10 de la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya defineix els catàlegs de paisatge de Catalunya com "els documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i l'estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir." Són, per tant, una eina extremament útil per a la implementació de polítiques de paisatge, especialment la integració d'objectius paisatgístics en les estratègies territorials, amb la connivència i participació activa dels agents socials que intervenen en el territori. Aquest últim aspecte és important perquè implica la societat catalana en la gestió i planificació del seu propi paisatge.

Dit d'una altra manera, els catàlegs de paisatge són les eines que ens permeten conèixer com és el nostre paisatge i quins valors té, quins factors expliquen que tinguem un determinat tipus de paisatge i no un altre, com evoluciona el nostre paisatge en funció de les actuals dinàmiques econòmiques, socials i ambientals i, finalment, definiran quin tipus de paisatge volem i com podem assolir-lo.

Els catàlegs de paisatge, per tant, aporten informació de gran interès sobre tots els paisatges catalans, i contribueixen d'aquesta manera a definir i aplicar una nova política de paisatge a Catalunya. Són elaborats per especialistes de les universitats públiques catalanes, però no són treballs amb una finalitat merament acadèmica, sinó que han de ser útils per a la planificació territorial, urbanística i sectorial. Són, alhora, rigorosos des del punt de vista científic, però presenten un llenguatge poc tecnocràtic. Són metodològicament clars, extrapolables a altres territoris i comparables amb altres experiències que s'elaboren en diversos estats i regions europeus. Tanmateix, els catàlegs optimitzen la informació sobre paisatge disponible a Catalunya, que és diversa i de qualitat.

Els catàlegs de paisatge neixen en un moment en què resulta vital implantar una nova cultura de l'ordenació territorial basada en la gestió prudent i sostenible dels recursos naturals, en un tractament nou i imaginatiu del sòl no urbanitzable i del paisatge en el seu conjunt i en una nova forma de govern i de gestió del territori basada en el diàleg i la concertació social.

Àmbit d'aplicació i criteris per a l'elaboració dels catàlegs de paisatge

Els catàlegs de paisatge es conceben normativament com unes eines útils per ordenar i gestionar el paisatge des de la perspectiva del planejament territorial. És per aquest motiu que el seu abast territorial es correspon amb el de cadascun dels àmbits d'aplicació dels plans territorials parcials:

- Alt Pirineu i Aran
- Comarques Centrals
- Camp de Tarragona
- Terres de Lleida
- Regió Metropolitana de Barcelona
- Comarques Gironines
- Terres de l'Ebre

Àmbits territorials de Catalunya

Fins a la data de tancament d'aquesta publicació, l'Observatori del Paisatge ha presentat els corresponents al Camp de Tarragona, Terres de Lleida, Comarques Gironines i Terres de l'Ebre.

Els catàlegs de paisatge parteixen d'una visió integrada del paisatge que pren els components naturals i culturals conjuntament, mai per separat. El paisatge s'entén en els catàlegs com una àrea, tal com és percebuda per la població, el caràcter de la qual és el resultat de la interacció dinàmica de factors naturals (com el relleu, la hidrologia, la flora o la fauna) i humans (com les activitats econòmiques o el patrimoni històric). El paisatge es concep, al mateix temps, com una realitat física i segons la representació que ens

en fem. És la fesomia d'un territori amb tots els seus elements naturals i antròpics i també els sentiments i les emocions que desporten en el moment de contemplar-los. El paisatge és concebut en els catàlegs com un producte social, la projecció cultural d'una societat en un espai determinat des d'una dimensió material, espiritual i simbòlica.

Aquest enfocament multidimensional del paisatge es tradueix en la multiplicitat de valors que el caracteritzen. Els catàlegs parteixen de l'existència de diversos valors o tipus de valors del paisatge (ecològics, històrics, culturals, estètics, simbòlics), atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que en gaudeix. Aquest és un dels motius que explica per què la metodologia utilitzada per elaborar els catàlegs de paisatge és qualitativa. No tots els paisatges tenen el mateix significat per tothom i, d'altra banda, a cada paisatge se li poden atribuir diversos valors i en graus diferents, segons l'agent o individu que el percep. Cal acceptar, per tant, l'existència de dificultats metodològiques i de diferències perceptuals respecte del paisatge que dificulten d'entrada la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge que sigui vàlid i acceptat per tothom. És per aquest motiu que els catàlegs de paisatge eviten la jerarquització de nivells de qualitat del paisatge i la quantificació dels seus valors, una tasca molt complexa –per no dir impossible– atès que la majoria dels valors responen a percepcions o sensacions de la població subjectives i incommensurables.

Una altra de les característiques bàsiques dels catàlegs de paisatge és que els resultats s'apliquen al conjunt del territori català i no només als espais singulars o excepcionals. No exclouen cap part del territori; ben al contrari, analitzen els espais marginals i degradats, els quotidians –com per exemple els paisatges de les àrees comercials o els espais industrials– o els formats per infraestructures i equipaments (aeroports, grans nusos de comunicació, naus industrials, gasolineres). L'abast és, doncs, global, i va des dels espais naturals fins als urbans, passant pels rurals i periurbans, i també per les aigües interiors i marítimes. De la mateixa manera, els catàlegs de paisatge atenen la diversitat i són sensibles a l'ús i a les diferents percepcions en relació amb el paisatge de grups socials tan diversos com els infants, la gent gran o les persones afectades per qualsevol minusvalidesa, que també tenen dret al paisatge.

Els catàlegs de paisatge, a més, neixen com a instruments proactius, amb la finalitat de ser útils principalment per a ordenar i gestionar el paisatge des de la perspectiva del planejament territorial i urbanístic, tot i que han d'afavorir la integració del paisatge en altres polítiques que poden tenir un efecte directe o indirecte en el paisatge, com les infraestructurals, agrícoles, culturals, ambientals, socials o econòmiques.

Una altra característica important dels catàlegs de paisatge és que integren la participació pública com a eina per implicar i coresponsabilitzar la societat en la gestió i planificació del seu paisatge, i com a element necessari de la governança per al desenvolupament sostenible (vegeu el capítol 3 d'aquest bloc). Des de sempre, les tasques d'anàlisi del paisatge han estat majoritàriament empre-

ses per especialistes, però el Conveni europeu del paisatge insisteix en la importància que també hi tenen els ciutadans i els agents econòmics, sobretot a l'hora de prendre part en les fases de planificació del paisatge, però començant també per la de caracterització. En aquest sentit, la participació de la població en aquesta fase és fonamental per a identificar aquells valors imperceptibles des de l'anàlisi de la cartografia de referència existent o des del treball de camp; es tracta de valors més intangibles, imprescindibles per analitzar el paisatge d'una manera integrada i per percebre'n tots els matisos.

Finalment, els catàlegs de paisatge parteixen d'una cooperació efectiva entre els diversos agents implicats, tant els càrrecs electes, com l'àmbit científic, els tècnics i els ciutadans dels territoris on s'aplica el catàleg de paisatge, i l'acceptació de diferències en cadascun dels interessos. En aquest sentit, cal que el desenvolupament dels catàlegs de paisatge compatibilitzi la rigorositat científica amb la comprensió del seu contingut i dels resultats per part de la població.

Continguts

La Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya, en l'article 11, estableix quins han de ser els continguts mínims que hauran d'incorporar els set catàlegs de paisatge:

20

1. *L'inventari dels valors paisatgístics presents a la seva àrea.*
2. *L'enumeració de les activitats i els processos que incideixen o han incidit de manera més notòria en la configuració actual del paisatge.*
3. *L'assenyalament dels principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge.*
4. *La delimitació de les unitats de paisatge, enteses com a àrees estructuralment, funcionalment i/o visualment coherents sobre les quals pot recaure un règim diferenciat de protecció, gestió o ordenació.*
5. *La definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat de paisatge. Aquests objectius han d'expressar les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn.*
6. *La proposta de mesures i accions necessàries per assolir els objectius de qualitat paisatgística.*

Contingut dels catàlegs de paisatge, segons la Llei del paisatge

Elaboració

Tal com s'ha comentat en el capítol anterior, l'Observatori del Paisatge té l'encàrrec del Departament de Política Territorial i Obres Públiques d'elaborar els set catàlegs de paisatge. Es preveuen mecanismes de participació pública i social per a elaborar aquests set catàlegs. Aquest últim punt és important per a contribuir a implicar i responsabilitzar la societat catalana en la gestió i planificació del seu propi paisatge i s'expliquen en el proper capítol. A continuació s'especifiquen les característiques que reuneixen els equips de treball i les funcions que té l'Observatori del Paisatge durant el procés.

Per a dur a terme els catàlegs de paisatge, l'Observatori estableix convenis amb grups de recerca de les universitats catalanes, els quals formen equips de treball interdisciplinaris formats per especialistes en els àmbits de l'anàlisi del paisatge en clau històrica, social, cultural, territorial i ambiental; la gestió del paisatge; la intervenció en el paisatge; la planificació territorial i urbanística; la participació ciutadana, i la comunicació. L'equip permanent està format per especialistes i tècnics, i compta de manera puntual amb altres professionals per abordar aspectes sectorials del catàleg. Aquesta fórmula diversifica i enriqueix les visions del paisatge.

Funcions territorials dels catàlegs

Els catàlegs de paisatge han d'orientar la integració del paisatge en els instruments d'ordenació territorial a Catalunya a diferents escales, des dels plans territorials parcials fins al planejament urbanístic, tot passant pels plans directors territorials i els urbanístics. Així, des de l'Observatori del Paisatge s'entenen els catàlegs de paisatge com uns instruments nous que haurien de facilitar una clara imbricació entre el planejament territorial i l'urbanístic pel que fa a la implementació de polítiques de paisatge.

Utilitat per als plans territorials parcials

Els catàlegs de paisatge, un cop acabats, són lliurats al Departament de Política Territorial i Obres Públiques, i aquest els sotmet a un tràmit d'informació i consulta pública abans d'aprovar-ne definitivament els continguts. Posteriorment, i segons determina la proposta de llei del paisatge, la classificació i caracterització dels paisatges, així com els objectius de qualitat associats a cadascun, seran incorporats amb caràcter normatiu com a directrius de paisatge als set plans territorials parcials que elabora la Secretaria per a la Planificació Territorial d'aquest Departament i als plans directors territorials que el Departament consideri oportuns, prèvia consulta pública (vegeu el capítol 1 d'aquest bloc).

Utilitat per al planejament urbanístic

La Llei del paisatge estableix que seran els mateixos plans territorials parcials i, depenent de cada cas, també els plans directors territorials els que determinaran en quins supòsits les Directrius del paisatge seran d'aplicació directa, d'incorporació obligatòria en la modificació i revisió del planejament urbanístic, o bé quan constituiran únicament recomanacions

per al planejament urbanístic i per a altres plans o programes de naturalesa sectorial amb afecció en el paisatge. Des del punt de vista del planejament urbanístic, a més, els catàlegs de paisatge es conceben com a eines de gran utilitat per a tècnics en urbanisme i per als representants de les comissions territorials d'urbanisme, ja que es doten de directrius i recomanacions en clau paisatgística molt útils per al desenvolupament de determinats projectes.

Funcions sectorials

Més enllà de la seva utilitat per al planejament territorial, els catàlegs de paisatge tenen també les funcions següents, tot i que la seva aplicació en aquests àmbits dependrà en gran mesura d'altres agents:

- a) Constituir una base sòlida per a la definició d'estratègies específiques de paisatge per a determinats territoris de Catalunya. En aquest sentit, esdevenen una referència a l'hora d'elaborar les cartes del paisatge,¹ que han de tenir en compte el que s'ha establert en els catàlegs de paisatge que afecten el seu àmbit.
- b) Actuar de documents de base per a campanyes de sensibilització sobre la diversitat paisatgística de Catalunya i els seus valors ambientals, culturals i estètics, i per a la inserció del paisatge en diferents nivells de l'ensenyament a Catalunya.
- c) Ser útils en el procés de definició de plans i estratègies sectorials, com per exemple polítiques de conservació de la natura (política d'espais naturals, de connectors ecològics, estratègia catalana d'ús i gestió sostenible de la biodiversitat, etc.), polítiques agràries en clau de sostenibilitat, polítiques de desenvolupament rural o polítiques de promoció turística associada al paisatge.
- d) Actuar de documents de partida per a la definició d'estratègies regionals o locals encaminades a un desenvolupament sostenible del territori (agendes 21 locals, Agenda 21 de Catalunya, etc.).
- e) Proporcionar els objectius de qualitat paisatgística i la informació paisatgística necessaris per als processos d'avaluació ambiental de plans i programes i per als estudis d'impacte ambiental de projectes amb incidència sobre el territori, així com els estudis d'impacte paisatgístic que estableix la Llei d'urbanisme.
- f) Actuar de documents de referència per desenvolupar i aplicar el Fons per a la protecció, gestió i ordenació del paisatge, instrument financer de la Generalitat de Catalunya creat per la Llei de paisatge amb la finalitat de destinar-lo a actuacions de millora paisatgística.

¹ La Llei del paisatge defineix en l'article 14 les cartes del paisatge com "els instruments de concertació d'estratègies entre els agents públics i els privats per tal de dur a terme actuacions de protecció, gestió i ordenació del paisatge, que s'adrecin al manteniment dels seus valors". A diferència dels catàlegs, que tenen un àmbit d'aplicació coincident amb les regions en què s'organitzarà en un futur l'estructura política administrativa de Catalunya, les cartes són d'aplicació municipal, supramunicipal o bé comarcal.

Apunts metodològics per a l'elaboració dels catàlegs de paisatge

Els catàlegs de paisatge, tal com els concep la Llei de paisatge, representen una eina completament nova que té molt pocs precedents a escala internacional, per bé que a Europa hi ha una important base de coneixement en aquest aspecte. Convé ressaltar en aquest sentit l'experiència acumulada en països europeus com el Regne Unit (concretament l'oficina governamental Countryside Agency) i Irlanda, amb les avaluacions del caràcter del paisatge (Landscape Character Assessment), o Bèlgica, França, Portugal i Espanya, amb els respectius atles paisatgístics, que han intentat identificar i avaluar amb més o menys èxit els paisatges a escala estatal. Són experiències de gran interès, sobretot per a Catalunya, on aquest tipus de treballs fins ara no s'havia practicat.

Un cop l'Observatori del Paisatge va rebre l'encàrrec de la Generalitat de Catalunya d'elaborar els catàlegs de paisatge, aquest ens es va formular algunes preguntes: Com han de ser els catàlegs de paisatge? A quina escala de treball s'han de fer? Quins continguts han d'incloure més enllà del que estableix la Llei de paisatge? Quins valors s'han d'identificar? Com s'avaluen? Com es posa al mateix nivell els elements naturals del paisatge, els culturals i els perceptius? Què són els objectius de qualitat paisatgística? I, la principal pregunta, com s'han de traduir els objectius de qualitat paisatgística en directrius útils per al planejament territorial i urbanístic?

Prototipus de catàleg de paisatge

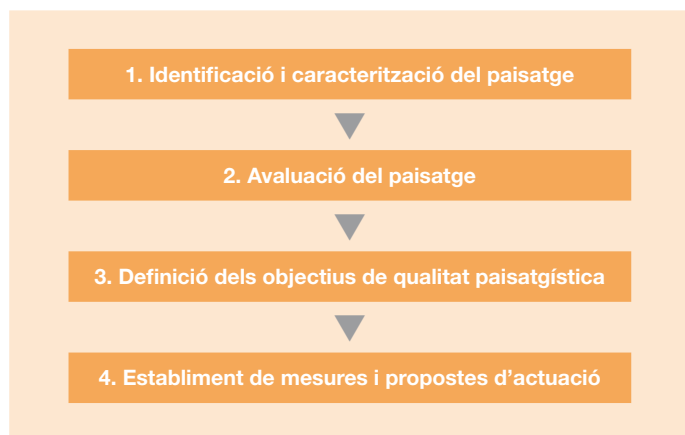
Aquests dubtes, sumats al caràcter innovador de l'eina i la seva transcendència en la planificació territorial a Catalunya, van impulsar l'Observatori del Paisatge a preparar un prototipus de catàleg

de paisatge² que estableix un marc comú de treball per a elaborar els set catàlegs de paisatge d'una forma coherent i coordinada. Aquest document, confegit d'una manera semblant a les *guidelines* d'origen anglosaxó, va ser posat a la consideració de més de setanta institucions, grups de recerca i experts en paisatge per tal d'obtenir-ne el màxim consens sobre els continguts.

Fases d'elaboració

Els catàlegs no es plantegen com un simple exercici d'assaig metodològic, sinó que estan concebuts per obtenir un tipus de resultats molt específics. No hem d'oblidar que el destinatari immediat dels catàlegs de paisatge és la Generalitat de Catalunya a través del seu Departament de Política Territorial i Obres Públiques, que té la tasca d'integrar-los en els plans territorials parcials, tot esperant que serveixin també de base per implementar polítiques de paisatge en altres departaments i administracions.

El procediment per elaborar els catàlegs de paisatge és el següent:

Fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge

Fase 1. Identificació i caracterització. És la primera fase del procés d'elaboració dels catàlegs, en què s'identifiquen les àrees del territori que tenen un caràcter semblant (prenent com a base l'estudi dels elements naturals, culturals i visuals que configuren el paisatge, així com els més perceptuals i simbòlics que també el defineixen), es classifiquen les àrees identificades –que prenen el nom d'unitats de paisatge–, es cartografien i se'n descriu el caràcter, tot inventariant de manera com més exhaustiva millor els valors paisatgístics de cada unitat de paisatge –recollint els valors atribuïts per a la població– i descrivint la dinàmica general del paisatge i els factors naturals i socioeconòmics que han intervingut –i intervenen– en la seva evolució i transformació. També en aquesta fase s'assenyalen els principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge. Aquesta fase també analitza la possible evolució futura del paisatge bo i considerant les dinàmiques naturals

² El prototipus de catàleg de paisatge es pot obtenir des del web de l'Observatori del Paisatge (www.catpaisatge.net).

del medi, així com les tendències socioeconòmiques, la legislació vigent o la implementació de les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials actuals.

De tot el procés de caracterització del paisatge, el més significatiu és el d'identificació dels valors, atribuïts pels agents que hi intervenen i per la població que en gaudeix. Es tracten els valors del paisatge des de totes les seves dimensions a través d'una àmplia classificació escollida atenent la riquesa i diversitat dels paisatges culturals de Catalunya i la necessitat imperant d'identificar-los i deixar-ne constància.

Valors estètics. Es relacionen amb la capacitat que té un paisatge de transmetre un determinat sentiment de bellesa.

Valors ecològics. Es refereixen als factors o elements que determinen la qualitat del medi natural.

Valors productius. Estan relacionats amb la capacitat d'un paisatge de proporcionar beneficis econòmics, convertint els seus elements en recursos.

Valors històrics. Corresponen a les empremtes més rellevants que els humans hem deixat en el paisatge al llarg de la història.

Valors d'ús social. Es relaciona amb la utilització que fa un individu o un determinat col·lectiu d'un paisatge.

Valors religiosos i espirituals. Corresponen a elements del paisatge o paisatges en el seu conjunt que es relacionen amb pràctiques i creences religioses.

Valors simbòlics i identitaris. El valor identitari es correspon amb la identificació que un determinat col·lectiu fa amb un paisatge.

Tipologia de valors analitzats pels catàlegs de paisatge

La identificació dels valors del paisatge ha convertit els catàlegs de paisatge en un instrument d'interès per a àmbits i administracions diverses, ja sigui per dissenyar estratègies turístiques (cal recordar que el paisatge és un actiu de primer ordre), com per integrar-los en iniciatives d'educació en el paisatge, entre moltes altres funcions ja esmentades.

Fase 2. Avaluació del paisatge. El segon pas, d'avaluació, consisteix a estudiar les amenaces i oportunitats per protegir, gestionar i ordenar el paisatge, en clau de sostenibilitat. L'avaluació del paisatge s'ha efectuat per mitjà de la identificació de les amenaces i oportunitats del paisatge, en clau de sostenibilitat, tant per a tot l'àmbit territorial com per a cadascuna de les unitats de paisatge reconegudes.

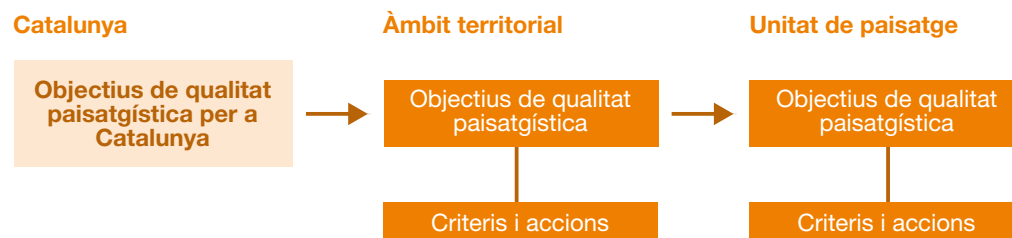
Les amenaces i oportunitats del paisatge s'han identificat per mitjà de l'aplicació de la metodologia DAFO. Les anàlisis DAFO són instruments metodològics que tenen el seu origen en la planificació estratègica i que amb el temps s'han convertit en una eina d'anàlisi

igualment emprada en la planificació territorial i ambiental. Aquesta metodologia ha demostrat ser útil per a les anàlisis globals i integradores de les situacions i les organitzacions complexes. Amb el pas del temps s'ha convertit en una metodologia molt emprada en la planificació territorial i ambiental. Les amenaces i oportunitats s'han definit de la manera següent:

- Amenaces: dinàmiques externes que poden impedir el correcte funcionament del sistema territorial i paisatgístic.
- Oportunitats: dinàmiques externes al sistema que poden afavorir la consecució dels objectius de qualitat paisatgística que es persegueixen.

Fase 3. Definició dels objectius de qualitat paisatgística. És la plasmació per part de les administracions públiques de les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn, després de conèixer-ne l'estat, els valors i els riscos, tant per a l'àmbit territorial com per a cada unitat de paisatge. En la definició dels objectius de qualitat, la participació dels agents implicats en les transformacions que tenen lloc en el paisatge i en el seu ús pren un paper rellevant.

L'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha posat de manifest l'existència d'un esquema clar de nivells de formulació dels objectius de qualitat paisatgística, així com de les propostes de mesures i accions:

Esquema de formulació d'objectius de qualitat paisatgística

Fase 4. Establiment de mesures i propostes d'actuació. Un cop establerts els objectius de qualitat paisatgística, s'han concretat per a cada objectiu tots aquells criteris i accions específiques que haurien d'emprendre les administracions competents per tal d'assolir-lo. Els esmentats criteris i mesures van adreçats, sobretot, a les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials. En cap dels dos casos es tracta d'una llista exhaustiva de criteris i accions, atès que l'assoliment de l'objectiu de qualitat paisatgística depèn en molts casos de dinàmiques que s'escapen de l'àmbit d'actuació del catàleg de paisatge.

El pas següent: la definició de directrius de paisatge

Segons determina la Llei del paisatge, el Departament de Política Territorial i Obres Públiques ha d'incorporar amb caràcter normatiu

la classificació i caracterització dels paisatges, així com els objectius de qualitat associats a cadascun d'ells, en forma de directrius del paisatge, en els set plans territorials parcials que elabora i en els plans directors territorials que el Departament consideri oportuns, prèvia consulta pública (vegeu el capítol 1 d'aquest bloc).

Elaboració del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida

El juliol del 2005 l'Observatori del Paisatge va rebre formalment l'encàrrec per part del Departament de Política Territorial i Obres Públiques d'elaborar el Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida. Coincidia que en aquells moments la Secretaria per a la Planificació Territorial del mateix Departament estava elaborant el Pla territorial parcial (PTP) d'aquest àmbit territorial (la denominació final adoptada pel pla és Pla territorial parcial de Ponent (Terres de Lleida), i fou aprovat per l'acord GOV/94/2007, de 24 de juliol, pel qual s'aprova definitivament el Pla territorial parcial de Ponent). Aquest és un dels principals motius de l'encàrrec d'aquest Catàleg, amb l'objectiu d'integrar objectius de qualitat paisatgística en l'esmentat pla territorial parcial.

Per a la seva realització, l'Observatori va crear un equip de treball format per especialistes en l'anàlisi, gestió i intervenció en el paisatge i en planificació territorial de la Universitat de Lleida (UdL) i de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), que ha comptat puntualment amb altres professionals per abordar aspectes sectorials

des per l'Observatori, ha fet el seguiment constant dels treballs, ha organitzat i reunit l'equip de treball i el responsable del Pla territorial parcial de Ponent del Departament de Política Territorial i Obres Públiques per conèixer de primera mà el desenvolupament d'ambdós treballs, ha reunit l'equip amb el que simultàniament elaborava el Catàleg de paisatge del Camp de Tarragona per coordinar aspectes metodològics i de continuïtat del contingut entre els dos àmbits veïns, i ha dirigit la consulta ciutadana lligada al procés d'elaboració del Catàleg.

La metodologia general per a l'elaboració del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida s'ha basat en el prototipus de catàleg de paisatge elaborat per l'Observatori del Paisatge. El procediment d'elaboració del Catàleg ha tingut sempre present que el destinatari immediat és la Generalitat de Catalunya a través del seu Departament de Política Territorial i Obres Públiques, que ha d'integrar-lo en el Pla territorial parcial de Ponent.

Sobre els investigadors de les universitats implicades ha recaigut la responsabilitat dels aspectes científico-tècnics i documentals dels treballs abordats en cada fase del Catàleg. La revisió bibliogràfica i documental ha estat exhaustiva, i ha inclòs tot tipus de fonts de dades disponibles. S'han examinat tant els procediments establerts en estudis de paisatge com les metodologies més recentment publicades. Les consultes al territori han estat contínues. La disponibilitat de dades i de fonts cartogràfiques d'informació territorial, ja de per si considerables, s'ha vist augmentada significativament mitjançant digitalització, modelat cartogràfic i tècniques d'anàlisi espacial. El coneixement dels valors naturals, culturals i visuals de les Terres de Lleida s'ha completat i contrastat contínuament sobre el terreny, en una cerca profunda per a la seva integració a través de les successives fases del Catàleg; sempre des del plantejament de la difícil solució de trobar l'equilibri entre l'objectivitat de la tècnica i les diverses visions possibles del paisatge des de l'escala de la percepció humana.

24

Àmbit territorial del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida

L'àmbit territorial de les Terres de Lleida, segons la Llei 1/95, de 16 de març, d'aprovació del Pla territorial general de Catalunya, el constitueixen les comarques següents: el Segrià (139.667 ha), la Noguera (178.405 ha), el Pla d'Urgell (30.515 ha), la Segarra (72.276 ha), les Garrigues (79.759 ha) i l'Urgell (57.970 ha).

Unitats de paisatge de les Terres de Lleida

Una anàlisi acurada dels estudis fets sobre paisatge a Catalunya constata que, per delimitar i caracteritzar les tipologies de paisatge, s'ha emprat principalment el concepte "unitat de paisatge", que ahora forma part d'una família de conceptes afins que sovint expressen realitats diferents. Aquesta diversitat en la conceptualització del terme ha contribuït a enriquir les visions que es tenen sobre els paisatges, però, com a contrapartida, no ha facilitat la comunicació entre els especialistes. En aquest sentit, els catàlegs de paisatge pretenen donar un sentit nou i un significat únic a la unitat de paisatge, d'acord amb les tendències que s'observen

en l'anàlisi del paisatge a tot Europa i a escala internacional, tendències que donen cada vegada més importància als elements dinàmics i intangibles del paisatge (a més dels estàtics i materials), a l'hora de definir-ne el caràcter.

Les unitats de paisatge són porcions del territori amb un mateix caràcter, és a dir, són caracteritzades per un conjunt d'elements que contribueixen a fer que un paisatge sigui diferent de l'altre, i no millor o pitjor. Així, les unitats de paisatge es basen, principalment, en els elements que estructuraven el territori (les muntanyes, els rius, la xarxa de camins) i en la seva organització (sòl agrícola, forestal o urbà), però considerant ahora que aquest paisatge té unes dinàmiques determinades que han contribuït –i contribueixen– a afaçonar-ne la imatge actual (processos irreversibles d'urbanització, transformacions agrícoles), amb una tradició cultural i una història particular que difícilment es poden identificar amb la simple superposició de capes cartogràfiques. El caràcter de la unitat depèn, doncs, de la combinació de formes del relleu (muntanyes, valls, planes, etc.), de cobertes del sòl (cultius, zones urbanitzades, boscos de ribera, etc.), de l'organització de l'espai, de la dimensió històrica (estructures paisatgístiques seculares i modernes, etc.), de la percepció (textura, colors, formes, visibilitats, etc.), de les transformacions immediates o de les relacions que s'estableixen entre la població i el seu paisatge (proximitat, vincles emocionals, sentiment de pertinença, etc.).

En aquest sentit, cada unitat de paisatge serà única, singular, diferent de la resta que li són veïnes i de les d'altres racons del país, atenent a criteris estructurals, funcionals i històrics diversos. Tot plegat no implica desconèixer ni menysprear aquells possibles elements afins entre dues o més unitats de paisatge, ni tampoc oblidar l'existència de paisatges en xarxa, que, sense ser constitutius d'unitats de paisatge, poden ajudar l'observador a entendre millor l'especificitat paisatgística de l'àmbit territorial.

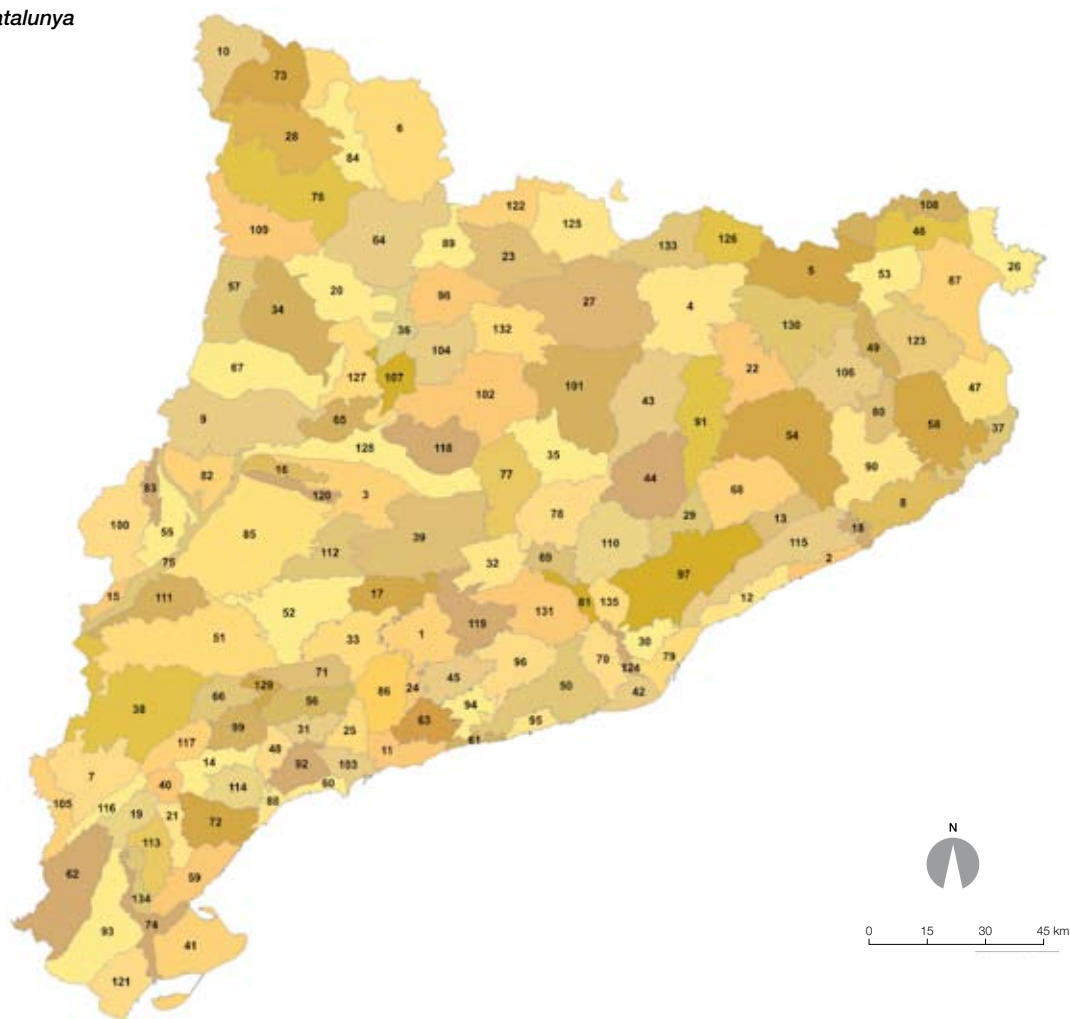
La unitat de paisatge, doncs, s'entén en els catàlegs de paisatge com una part del territori caracteritzada per una combinació específica de components paisatgístics de naturalesa ambiental, cultural i perceptiva i de dinàmiques clarament recognoscibles que li confereixen una idiosincràsia diferenciada de la resta del territori. La identificació i posterior caracterització de les unitats de paisatge contribuirà a la comprensió i visualització de l'estructura i el funcionament general del territori i de la diversitat paisatgística de cadascun dels set àmbits del planejament territorial. En definitiva, les unitats de paisatge expressen els grans conjunts paisatgístics existents en cada àmbit territorial.

Cal ressaltar que el catàleg de paisatge no està concebut com una suma d'inventaris de diversos espais d'interès paisatgístic, sinó que les unitats de paisatge cobreixen tot el territori de Catalunya, de manera que cada punt o cada lloc pertany sempre a una determinada unitat de paisatge. Aquest matís és important perquè deixa clar que els catàlegs no atenen només aquells paisatges amb uns determinats valors escènics, harmònics o ecològics excepcionals,

Unitats de paisatge, comarques i municipis de les Terres de Lleida

Proposta d'unitats de paisatge de Catalunya
(pendent d'aprovació definitiva)

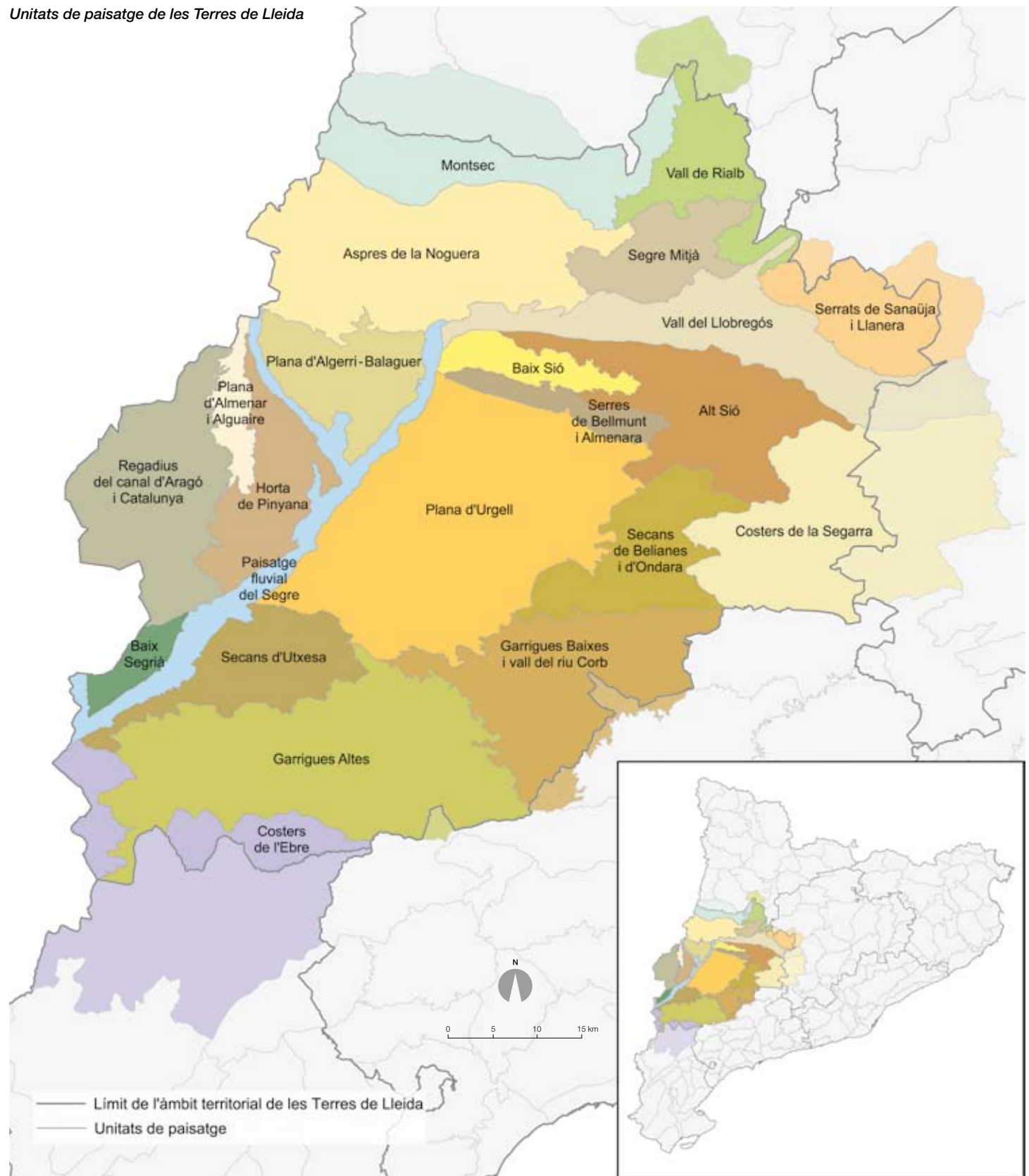
- 1 Alt Gaià
- 2 Alt Maresme
- 3 Alt Sió
- 4 Alt Ter
- 5 Alta Garrotxa
- 6 Altes Nogueres
- 7 Altiplà de la Terra Alta
- 8 Ardenya-Cadiretes
- 9 Aspres de la Noguera
- 10 Baish Aran
- 11 Baix Gaià
- 12 Baix Maresme
- 13 Baix Montseny
- 14 Baix Priorat
- 15 Baix Segrià
- 16 Baix Sió
- 17 Baixa Segarra
- 18 Baixa Tordera
- 19 Barrufemes
- 20 Boumort i Collegats
- 21 Burgans
- 22 Cabrerès-Puigsacalm
- 23 Cadí-Baridà
- 24 Camps de Santes Creus
- 25 Camps del Francolí
- 26 Cap de Creus
- 27 Capçaleres del Llobregat
- 28 Cims i estanys d'Aigüestortes i St. Maurici
- 29 Cingles de Bertí i Gallifa
- 30 Collserola
- 31 Conca d'Alforja-Vilaplana
- 32 Conca d'Òdena
- 33 Conca de Poblet
- 34 Conca de Tremp
- 35 Conca salina
- 36 Congost del Segre
- 37 Costa Brava
- 38 Costers de l'Ebre
- 39 Costers de la Segarra
- 40 Cubeta de Móra
- 41 Delta de l'Ebre
- 42 Delta del Llobregat
- 43 el Lluçanès
- 44 el Moianès
- 45 el Montmell
- 46 els Aspres
- 47 Empordanet-Baix Ter
- 48 Escornalbou-Puigcerver
- 49 Estany de Banyoles
- 50 Garraf
- 51 Garrigues Altes
- 52 Garrigues Baixes i vall del Corb
- 53 Garrotxa d'Empordà
- 54 Guàrdies
- 55 Horta de Pinyana
- 56 la Mussara
- 57 la Terreta
- 58 les Gavarres

- 59 Litoral del Baix Ebre
- 60 Litoral del Camp
- 61 Litoral del Penedès
- 62 Los Ports
- 63 Massís de Bonastre
- 64 Massís de l'Orri i Valls d'Aguilar
- 65 Mig Segre
- 66 Montsant
- 67 Montsec
- 68 Montseny
- 69 Montserrat
- 70 Muntanyes d'Ordal
- 71 Muntanyes de Prades
- 72 Muntanyes de Tivissa-Vandellòs
- 73 Nauta Garona
- 74 Paisatge fluvial de l'Ebre
- 75 Paisatge fluvial del Segre
- 76 Pastures de l'Alt Pirineu
- 77 Rubió-Castellatallat-Pinós
- 78 Pla de Bages
- 79 Pla de Barcelona
- 80 Pla de Girona
- 81 Pla de Montserrat
- 82 Plana d'Algerri-Balaguer
- 83 Plana d'Almenar i Alguaire
- 84 Plana d'Àneu i Aiguabarreig de Llavorsí
- 85 Plana d'Urgell

- 86 Plana de l'Alt Camp
- 87 Plana de l'Empordà
- 88 Plana de l'Hospitalet de l'Infant
- 89 Plana de l'Urgellet
- 90 Plana de la Selva
- 91 Plana de Vic
- 92 Plana del Baix Camp
- 93 Plana del Baix Ebre-Montsià
- 94 Plana del Baix Penedès
- 95 Plana del Garraf
- 96 Plana del Penedès
- 97 Plana del Vallès
- 98 Port del Comte-Lavansa
- 99 Priorat històric
- 100 Regadius del canal Aragó i Catalunya
- 101 Replans del Berguedà
- 102 Replans del Solsonès
- 103 Reus-Tarragona
- 104 Ribera Salada
- 105 Riberes de l'Algars
- 106 Rocacorba
- 107 Rodalies d'Oliana
- 108 Salines-l'Albera
- 109 Sant Gervàs i Montcortés
- 110 Sant Llorenç del Munt i l'Obac-el Cairat
- 111 Secans d'Utxesa

- 112 Secans de Belianes i d'Ondara
- 113 Serra de Cardó-Boix
- 114 Serra de Llaberia
- 115 Serra de Marina
- 116 Serra de Pàndols-Cavalls
- 117 Serra del Tormo
- 118 Serrats de Sanatija i Llanera
- 119 Serres d'Ancosa
- 120 Serres de Bellmunt i Almenara
- 121 Serres de Montsià-Godall
- 122 Solana del Baridà
- 123 Terraprimis
- 124 Vall Baixa del Llobregat
- 125 Vall Cerdana
- 126 Vall de Camprodon
- 127 Vall de Rialb
- 128 Vall del Llobregós
- 129 Vall del Silenci
- 130 Valls d'Olot
- 131 Valls de l'Anoia
- 132 Valls de Lord
- 133 Valls del Freser
- 134 Vessants de Tivenys-Coll de l'Alba
- 135 Xaragalls del Vallès

Unitats de paisatge de les Terres de Lleida

sinó que abracen tot tipus de paisatges fins a cobrir l'últim racó del territori, sobretot aquells que tenen una menor protecció o atenció.

El resultat final de la definició de les unitats de paisatge per a cada àmbit territorial ha estat la identificació de les peces bàsiques del ric i divers mosaic paisatgístic de Catalunya i les peces territorials sobre les quals es fonamentarà la política de paisatge a Catalunya. Aquest fet atorga a les unitats de paisatge que han resultat de l'elaboració dels catàlegs una importància molt notòria.

El Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida identifica vint-i-dues unitats de paisatge, que tenen una extensió mitjana de 254 km². Aquesta extensió és la dimensió adequada perquè el pla territorial parcial o els plans directores territorials puguin integrar entre les seves determinacions les mesures destinades a la protecció, gestió i ordenació del paisatge. Per a cadascuna de les unitats de paisatge, en el bloc 6, es descriuen els elements naturals i humans que constitueixen el paisatge, l'evolució històrica del paisatge, la seva organització actual, l'expressió artística, la dinàmica actual, els valors paisatgístics, les principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge, una descripció de la possible evolució de la unitat, l'avaluació d'amenaques i oportunitats i els objectius de qualitat paisatgística.

Continuïtat de les unitats de paisatge entre àmbits territorials

Tal com estipula la Llei de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya (8/2005), els àmbits dels catàlegs de paisatge són els mateixos que els dels plans territorials parcials. Aquest fet planteja alguns problemes metodològics, especialment als límits entre els set àmbits en què s'ha dividit Catalunya. I és que en molts casos aquesta delimitació no segueix criteris paisatgístics.

Per al cas de les Terres de Lleida i el Camp de Tarragona (els dos primers catàlegs elaborats) es van detectar dues unitats que afecten tots dos àmbits. Aquestes dues unitats són les Garrigues Altes i les Garrigues Baixes i la vall del Corb. Per tal de preservar la co-

Esquema de la continuïtat entre les unitats de paisatge dels catàlegs de paisatge de les Terres de Lleida i el Camp de Tarragona

herència de les unitats, s'ha optat per un tractament conjunt i les fitxes descriptives de les unitats figuren en tots dos catàlegs.

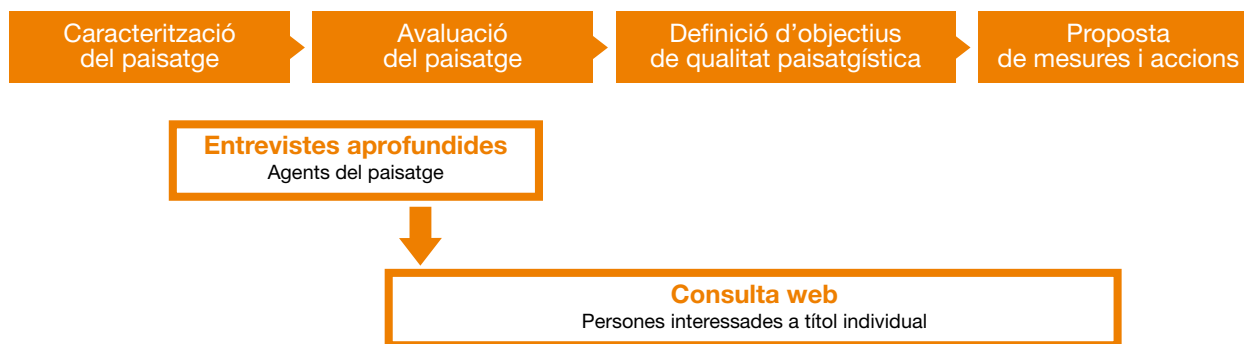
3. Procés de participació i consulta pública i social

És fonamental que tothom pugui reconèixer el seu propi paisatge i que la ciutadania i les administracions públiques participin conjuntament en les decisions que es refereixen a la protegir-lo, gestionar-lo i ordenar-lo. És deure de l'Administració que puguin identificar i valorar el paisatge on viuen, entendre les dinàmiques que l'han transformat –i les que el transformen–, les oportunitats i potencialitats que ofereix, els riscos que pot tenir, i disposar de les vies oportunes per poder decidir-ne el futur. Així ho reconeix el Conveni europeu del paisatge en l'article 5c: "l'Administració ha d'establir procediments per a la participació del públic general, i els poders locals i regionals, i altres parts amb un interès en la definició i implementació de les polítiques de paisatges". La participació cal aprofitar-la, a més, per educar en els valors del paisatge.

El benestar ha de ser un concepte universal, i la vivència i percepció del paisatge hi poden contribuir. Determinades dimensions individuals i socials vinculades a l'ús i a la percepció del paisatge tenen uns efectes immediats i gens menyspreables en la possibilitat d'aconseguir benestar per part dels éssers humans. La seva major o menor qualitat de vida està estretament vinculada –de fet, cada cop més– a aquestes dimensions.

Cal recordar (vegeu el capítol 1 d'aquest bloc) que el Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística, preveu en l'article 12 que un cop el catàleg de paisatge ha estat aprovat amb caràcter previ per la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge, aquest ha de ser sotmès a un termini d'informació pública als ens locals i a les organitzacions econòmiques i socials concernides, mitjançant un anunci publicat al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya i en un diari de difusió habitual en el territori objecte del catàleg de paisatge. Però més enllà d'aquest procés reglat que s'esdevé un cop el procés d'elaboració dels catàlegs s'ha acabat, la participació i consulta pública i social durant l'elaboració dels catàlegs de paisatge és rellevant atès que el caràcter del paisatge i els valors que li atribueixen són el resultat de les relacions d'identitat entre la societat i el seu territori. En aquest sentit, l'Observatori del Paisatge va dirigir un procés de participació i consulta pública i social pel Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida que tenia com a objectiu principal que els agents implicats i els ciutadans a tall individual que ho desitgessin expressessin la percepció que tenen del paisatge, debatessin les transformacions que hi tenen lloc i poguessin contribuir a definir objectius per millorar-lo.

Els mecanismes de participació en el Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida han estat transversals i, per tant, presents durant tot el procés de la seva elaboració. La participació de la societat

Instruments participatius del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida

en cada fase d'elaboració del Catàleg de paisatge havia de donar resposta a diferents reptes. En la primera fase (Identificació i caracterització), és fonamental que la població reconegui i s'identifiqui amb el seu paisatge. En aquesta fase del procés es copsen els valors que els ciutadans de cada territori donen al seu paisatge i les dinàmiques i els processos que el transformen. En la segona fase (Avaluació del paisatge), els agents de cada territori són claus per identificar les amenaces i les potencialitats paisatgístiques i per avaluar en quin grau ho són. En la tercera fase (Definició dels objectius de qualitat paisatgística), la participació pren un paper rellevant amb l'objectiu d'incorporar els principals agents en la presa de decisions públiques sobre el paisatge. En la quarta fase (Establiment de mesures i propostes d'actuació), que representa la concreció en mesures de les preferències genèriques definides a la fase anterior, la participació dels agents és de nou un element clau.

Mecanismes de participació en el Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida

El procés de participació i consulta pública i social del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida va ser simultani amb el procés de participació per al Catàleg de paisatge del Camp de Tarragona, pel fet que ambdós catàlegs s'elaboraven al mateix temps. Tot i que cal tenir present que a mesura que l'Observatori del Paisatge de Catalunya ha anat elaborant els catàlegs de paisatge entre el 2005 i el 2009 s'ha anat incrementant la complexitat dels processos, la participació pública i social en l'elaboració del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida es va estructurar a partir de dos mecanismes diferents que es van adaptar i combinar segons la fase d'elaboració del catàleg en què es trobaven. D'una banda, es van fer una sèrie d'entrevistes a vint-i-dos agents de paisatge, seleccionats entre els agents més rellevants de l'àmbit, i de l'altra, una consulta per mitjà del web de l'Observatori del Paisatge, que va rebre 537 aportacions al llarg de tot el període de consulta.

Entrevistes a agents de paisatge

El Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida va incorporar dinou entrevistes aprofundides a vint-i-dos agents de paisatge, especialment durant els primers estadis de l'elaboració del catàleg, per tal de conèixer la seva opinió sobre les problemàtiques, valors, ca-

racterístiques i reptes del paisatge en aquest àmbit. Els objectius que es perseguïen eren conèixer l'opinió dels entrevistats sobre les problemàtiques, valors, característiques i reptes del paisatge; recollir la percepció dels agents de paisatge sobre el seu entorn; contribuir a la definició dels objectius de qualitat paisatgística i els criteris i mesures que es considerin; i captar complicitats per a altres instruments participatius. Les entrevistes van permetre arribar a discursos significatius de l'àmbit de les Terres de Lleida, obtenir informació aprofundida sobre el paisatge i obtenir informació sobre valors difícilment identificables per altres mitjans.

Les entrevistes es van dirigir principalment a agents de paisatge, i se'n van excloure expressament persones a tall individual i experts o especialistes, tot i que aquestes també foren igualment consultades per altres vies. Per tal d'aconseguir la màxima representativitat dels diversos estats d'opinió i interessos, els criteris per seleccionar els agents eren la representativitat territorial i sectorial. Així doncs, per cada territori es va mirar d'entrevistar representants dels diversos sectors econòmics, d'entitats conservacionistes, d'agents de desenvolupament local, d'usuaris i de coneixedors del territori. Les entrevistes es van dur a terme durant els mesos de gener i març del 2006 i es van dirigir a caçadors, ecologistes, excursionistes, gestors d'espais protegits, enginyers forestals, pagesos, denominacions d'origen, administracions, promotors turístics, agents del sector de la construcció, col·legis professionals, estudiosos o promotors del patrimoni cultural, entre altres.

L'entrevista era de caràcter obert, tot i que es partia d'un senzill guió que permetés presentar l'entrevista, la identificació, nomenament i delimitació de paisatges de les Terres de Lleida, la identificació dels valors del paisatge (localitzats en el mapa), sobretot dels valors més intangibles del paisatge (identitaris, emocionals, simbòlics...), o l'avaluació del paisatge (les principals problemàtiques, amenaces i potencialitats dels paisatges de les Terres de Lleida). Les entrevistes s'executaven en un moment inicial de l'elaboració del catàleg del paisatge en què encara no s'havia fet una proposta definitiva d'unitats de paisatge, de manera que bona part de les entrevistes anaven dirigides a la identificació d'unitats del paisatge,

la caracterització i la valoració del paisatge. Implícitament, però, els agents aportaven informació per a la definició dels objectius de qualitat paisatgística i l'establiment de mesures i propostes d'actuació.

Les entrevistes també van permetre conèixer el teixit social de les Terres de Lleida i implicar el món associatiu i institucional en el procés d'elaboració del Catàleg de paisatge. També constitueixen una oportunitat per divulgar el procés d'elaboració dels catàlegs entre els agents públics i privats, i resoldre dubtes relacionats amb el procés.

Consulta ciutadana per mitjà del web de l'Observatori

El Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida ha tingut en compte l'opinió de la ciutadania a través d'internet, recollida des del web oficial de l'Observatori del Paisatge de Catalunya. El lema de la consulta va ser "Opina. El paisatge t'escolta". Aquest mecanisme de participació es va articular a partir d'una consulta de paisatge via internet, realitzada en el període comprès entre el 2 de maig i el 10 de juny de 2006.

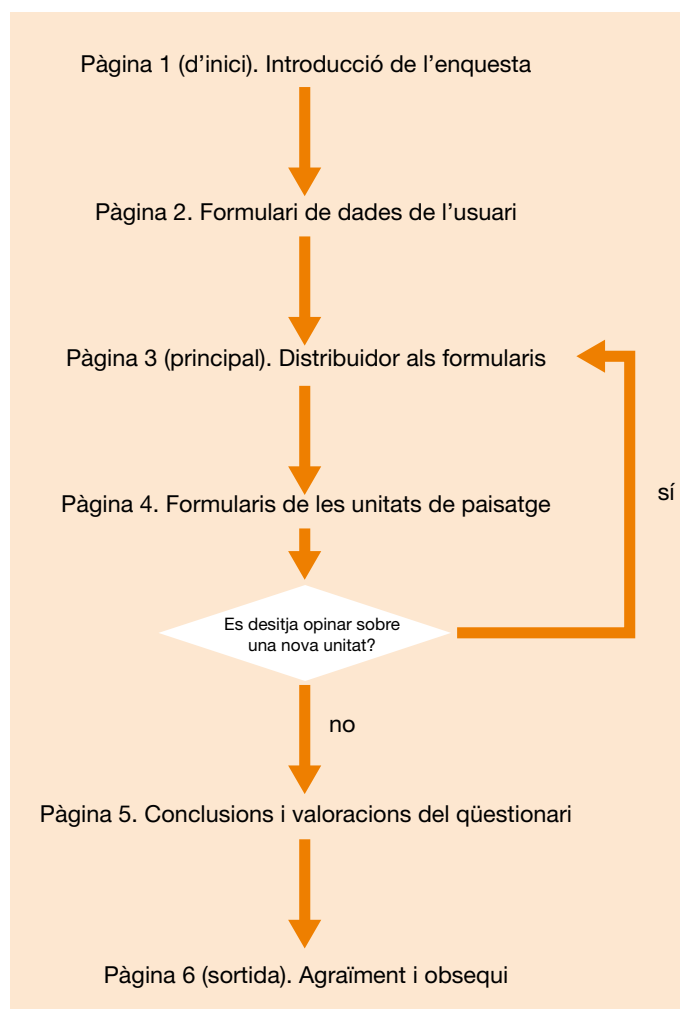
La participació via internet va ser oberta a la participació de tota la ciutadania i s'estructurà segons la proposta provisional d'unitats de paisatge. Perseguia divulgar el procés d'elaboració del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida entre la ciutadania en general; contrastar alguns dels resultats obtinguts per l'equip redactor del Catàleg de paisatge durant les seves diverses fases d'elaboració (límits i noms de les unitats de paisatge, avaluació del paisatge, etc.); conèixer l'opinió i les preferències sobre els paisatges de les Terres de Lleida; i contribuir a la reflexió personal i al debat col·lectiu sobre el paisatge.

Si el que es pretenia amb les entrevistes als agents era parlar en profunditat amb poques institucions però representatives, amb la participació via internet es volia arribar a moltes persones, sense fixar-se tant en el seu valor representatiu. Així, aquest procés no tenia la voluntat d'obtenir una estadística representativa de la realitat de la percepció del paisatge de les Terres de Lleida, sinó tan sols disposar de les respostes obtingudes per les persones que voluntàriament van accedir al web de participació per tal d'orientar els treballs del Catàleg.

Aquest instrument va permetre recollir un gran nombre d'aportacions. L'accés fou senzill, des de qualsevol ordinador amb accés a internet, i es van utilitzar mitjans de comunicació i altres canals informatius (lletes de distribució electròniques, etc.) per donar a conèixer la consulta i augmentar el nombre de respostes.

Continguts de la consulta

Des del web oficial de l'Observatori del Paisatge de Catalunya (www.catpaisatge.net), es va donar accés al web de la consulta del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida. La consulta web es posà en marxa un cop els equips redactors hagueren definit una proposta d'unitats de paisatge, i ja havien iniciat les fases d'avaluació del paisatge i de definició d'objectius de qualitat paisatgística. El web es dividí en diverses pàgines i una pàgina donava pas a l'altra de forma successiva, tal com es descriu a continuació:

Esquema de la consulta a través del web

Pàgina d'inici de la consulta

Pàgina 1 (d'inici): introducció a la consulta

La primera pàgina donava la benvinguda a l'usuari al web de la participació ciutadana al Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida. D'una manera divulgativa s'explicava el procés d'elaboració del Catàleg de paisatge, els objectius de la consulta i què s'esperava de l'usuari de la consulta. S'incentivava a la participació presentant un obsequi que s'obtidria un cop finalitzada la consulta, i que corresponia a un programa d'estalvi de pantalla, amb fotografies destacables dels paisatges de l'àmbit territorial del Catàleg de paisatge. També s'indicava la durada aproximada de l'execució de la consulta, que era d'un mínim de 5 minuts. A partir d'un botó del web, es podia accedir a l'apartat següent de la consulta.

Formulari de dades de l'usuari

Pàgina 2: formulari de dades de l'usuari

Abans que l'usuari efectués cap aportació a la consulta, se li demanava que omplís una sèrie de dades personals (edat, sexe, lloc de naixement, residència actual). Era obligatori omplir aquests camps, tot i que es deixava constància de manera explícita que la consulta era en tot moment anònima.

Pàgina 3: distribuïdor als formularis de les unitats de paisatge

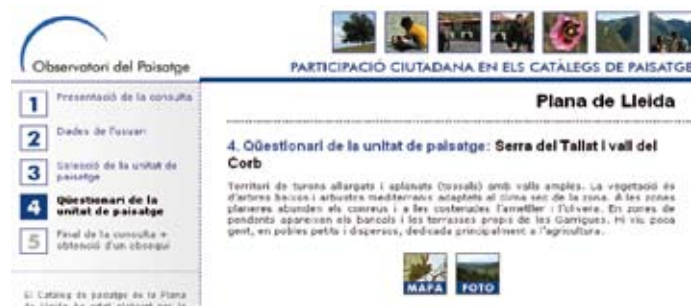
La consulta s'estructurava, com ja s'ha esmentat, a partir de les diverses unitats del paisatge de les Terres de Lleida. L'usuari que tenia intenció de participar-hi havia de decidir en primera instància sobre quina es volia pronunciar i podia participar en tantes unitats del paisatge com volgués.

Distribuïdor als formularis de les unitats de paisatge

Pàgina 4: formularis de les unitats de paisatge

En aquesta pàgina es convidava els usuaris del web a valorar, específicament, la unitat de paisatge seleccionada a través de diferents instruments. Un cop escollida la unitat, s'incorporava una breu descripció de les principals característiques del paisatge de la unitat, que orientava l'usuari. Aquesta descripció es basava en els treballs efectuats per l'equip tècnic del Catàleg de paisatge, i no contenia elements valoratius de la unitat de paisatge. Anava acompanyada, també, d'una fotografia i un mapa.

Descripció de la unitat de paisatge a la capçalera del qüestionari

Conèixeu aquest paisatge?

Conèixer bé el paisatge d'aquesta unitat?

El nom escollit per a aquesta unitat de paisatge és **Berra del Tallat i vall del Corb**. En proposaríeu un altre?
 Sí
 No

Per què us interessa aquesta unitat de paisatge? (podeu marcar més d'una opció)

Hi visc
 Hi treballo
 Hi vaig durant el meu temps lliure
 Hi tinc vincles familiars / afectius
 M'agrada
 Em preocupa el seu futur
 Altres:

Poseu nota al paisatge!

Creieu que el paisatge d'aquesta unitat es troba en bon estat?

Podeu utilitzar aquest camp per comentar la vostra resposta:

Què destacaria del paisatge d'aquesta unitat? (màxim 3 opcions)

El poblet de Vilella
 La presència d'aus estacionals com el sisó
 L'artesania de la pedra
 La vinya a la vall del Corb
 Els castells
 El monestir de Santa Maria de Vallbona
 Els tossals
 El centre de Tolvera
 Altres:

Reconèixeu aquest indret?

Què faríeu per millorar aquest paisatge?

Voleu afegir alguna cosa?

Desitgeu continuar amb una altra unitat de paisatge?
 Sí
 No

CONTINUAR >>

Resum de la consulta web

Aquesta pàgina fou, certament, la més extensa del web de participació i presentava el formulari pròpiament dit. Els continguts es van preparar en funció de les necessitats d'informació detectades durant el procés d'elaboració del Catàleg de paisatge. Hi havia tres grans grups de qüestions:

Qüestió A: Coneixeu aquest paisatge?

Aquesta part del formulari permetia saber el grau de coneixement del paisatge per part de l'usuari, així com la validació del nom proposat i la relació de l'usuari amb el paisatge (sentiment de lloc). Així, es demanava als participants si estaven d'acord amb el nom proposat per a la unitat. En cas que la resposta fos negativa, es demanava quin nom alternatiu proposarien per a la unitat.

Qüestió B: Poseu nota al paisatge!

Aquesta part del formulari permetia conèixer com es valorava el paisatge per part de l'usuari. En aquest cas, es demanava que s'identifiquessin les característiques o elements de cada unitat que més es valoraven, a partir d'una llista d'elements proposada pels equips redactors. Hi havia un límit de tres opcions a marcar, tot i que també es demanava al participant que proposés lliurement altres característiques o elements que més valorava.

Qüestió C: Hi esteu d'acord?

Aquest darrer bloc permetia recollir les propostes d'actuacions dels participants respecte de la unitat de paisatge que ajudaven a la formulació dels objectius de qualitat paisatgística i les mesures susceptibles de ser proposades pel catàleg de paisatge. Aquest bloc també contenia espais perquè els participants efectuassin propostes per millorar l'estat del paisatge de la unitat, i comentaris lliures respecte de la unitat de paisatge.

Finalment, es tancava el formulari amb dos apartats per a comentaris lliures dels usuaris sobre què farien per millorar aquella unitat de paisatge i per a altres comentaris diversos.

Un cop omplert el formulari, es preguntava a l'usuari si volia continuar participant en una altra unitat de paisatge (s'adreçava l'usuari a la pàgina principal de la consulta) o bé si volia sortir de la consulta (s'adreçava l'usuari a la pàgina de sortida de la consulta).

Un cop l'usuari finalitzava la sessió de participació, com a agraïment per haver fet la consulta, se l'obsequiava amb l'estalvi de pantalla esmentat anteriorment. A més de l'agraïment explícit per la participació, es convidava l'usuari a fer difusió del procés participatiu i a mantenir l'interès en el procés d'elaboració dels catàlegs de paisatge.

La consulta pel web va evolucionar catàleg rere catàleg, fins a completar-los tots set, i es van afegir i treure blocs a mesura que se n'anava comprovant el rendiment, augmentant el grau de complexitat de la consulta i, per tant, l'efectivitat.

Pàgina final de la consulta

Dades bàsiques de la consulta web a les Terres de Lleida

A continuació es presenten les principals dades en relació amb el conjunt de la consulta web de paisatge del Catàleg de paisatge de les Terres de Lleida:

34

- Es reberen un total de 537 aportacions a les diverses unitats de paisatge al llarg de tot el procés (del 2 de maig al 10 de juny de 2006).
- De les vint-i-dues unitats que configuren el Catàleg de Paisatge de les Terres de Lleida, la més consultada fou la de la Plana d'Urgell, amb 61 consultes (13% del total de consul-

tes), seguida de prop de la del Montsec, amb 57 consultes (12%) i de la d'Horta de Pinyana, amb 49 (10%).

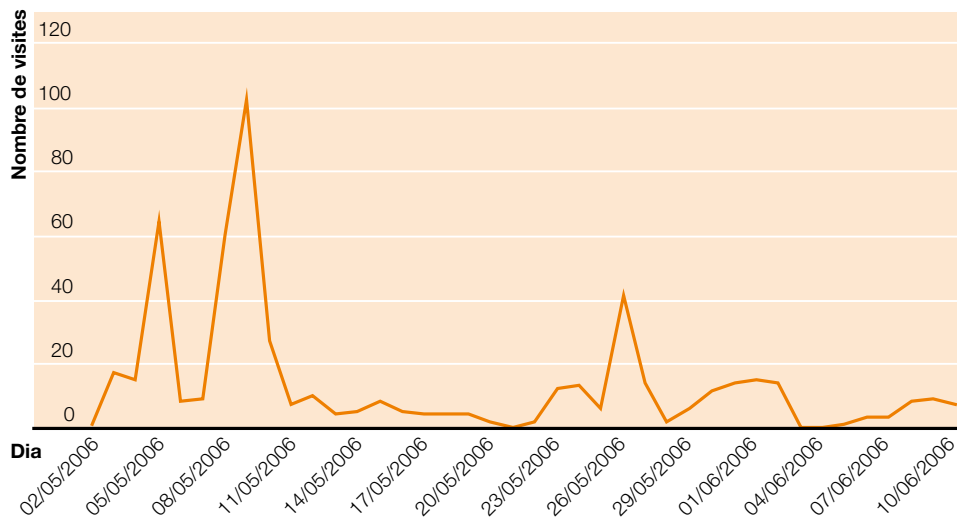
- El major grau de participació es donà entre la població de 20 a 45 anys, que significà el 81% del total de participants.
- Les aportacions provingueren principalment d'usuaris que havien nascut i/o vivien dins l'àmbit de les Terres de Lleida. Els usuaris de fora de Catalunya foren minoritaris, especialment pel que fa al lloc de residència.

Resum de la consulta web

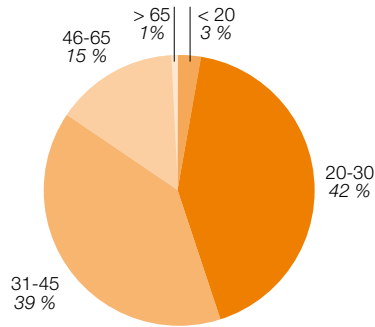
Evolució de la participació

Nombre total de consultes: 537
(470 de vàlides)

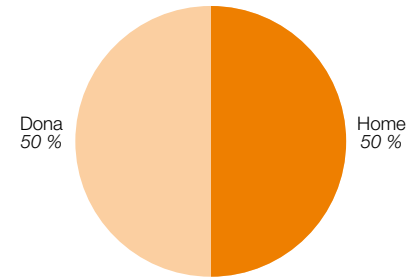
Dia amb més consultes: 9 de maig de 2006
(102 consultes)

Consultes per edat

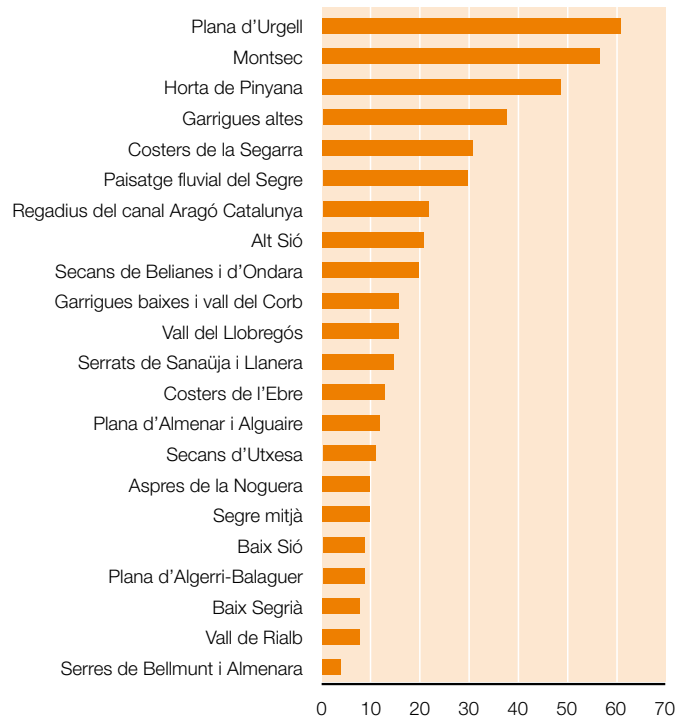

Consultes per gènere

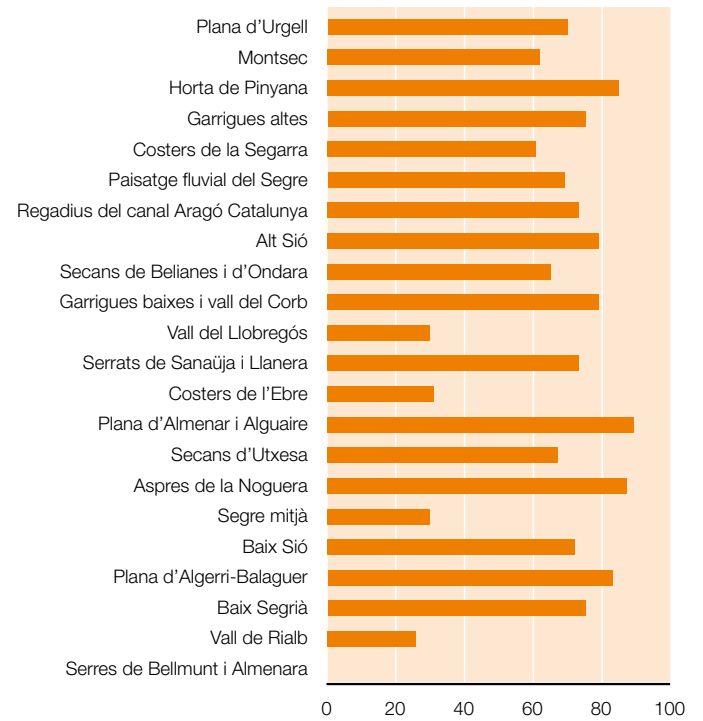

Unitats més visitades

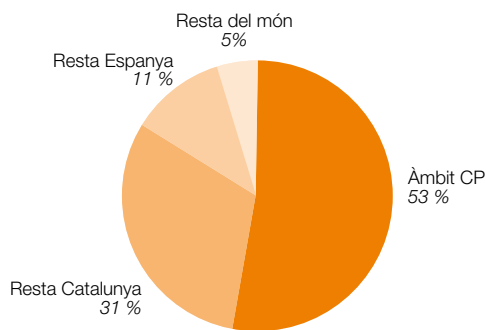
Mitjana d'unitats consultades per usuari: 1,53

Grau de coneixement del paisatge

Aportacions segons lloc de naixement

Aportacions segons lloc de residència

